

La guerra en el paisatge

El dibuix inalterable del nostre paisatge, el seu color infinitament variable, i la seva plàcida bellesa, no sempre han tingut la serenitat que tenen avui quan podem anar darrera un home que porta un tràmec al coll (els diumenges una canya de pescar), fent les passes calmes, camí dels horts i els camps de l'altra banda del Ter.

Precisament sobre aquest retall de terra, ara fa 263 anys tingué lloc una gran batalla que féu morir dos milers d'homes i que constitueix el fet d'armes més important que ha tingut per fons aquest paisatge nostre.

Els antecedents de la Batalla del Ter són les invasions franceses de què fou objecte l'Empordà en la segona meitat del segle XVII, després de la pèrdua del Rosselló el 1659.

Lluís XIV era a dalt de tor i amb diferents pretextos i amagant l'únic que mou les guerres d'invasió, repetia les escomeses contra Espanya i així veiem com el Duc de Noailles des del 1676 mana un exèrcit que des del Rosselló arabe i ara se'n va del N. de Catalunya amb fortuna diversa.

A partir del 1694 la invasió prengué més empena i el mes de maig l'exèrcit francès es situà al llarg del Ter, des de Verges a Torroella, mentre a l'altra banda de riu es fan forts els espanyols amb uns 20.000 homes manats pel Duc d'Escalona.

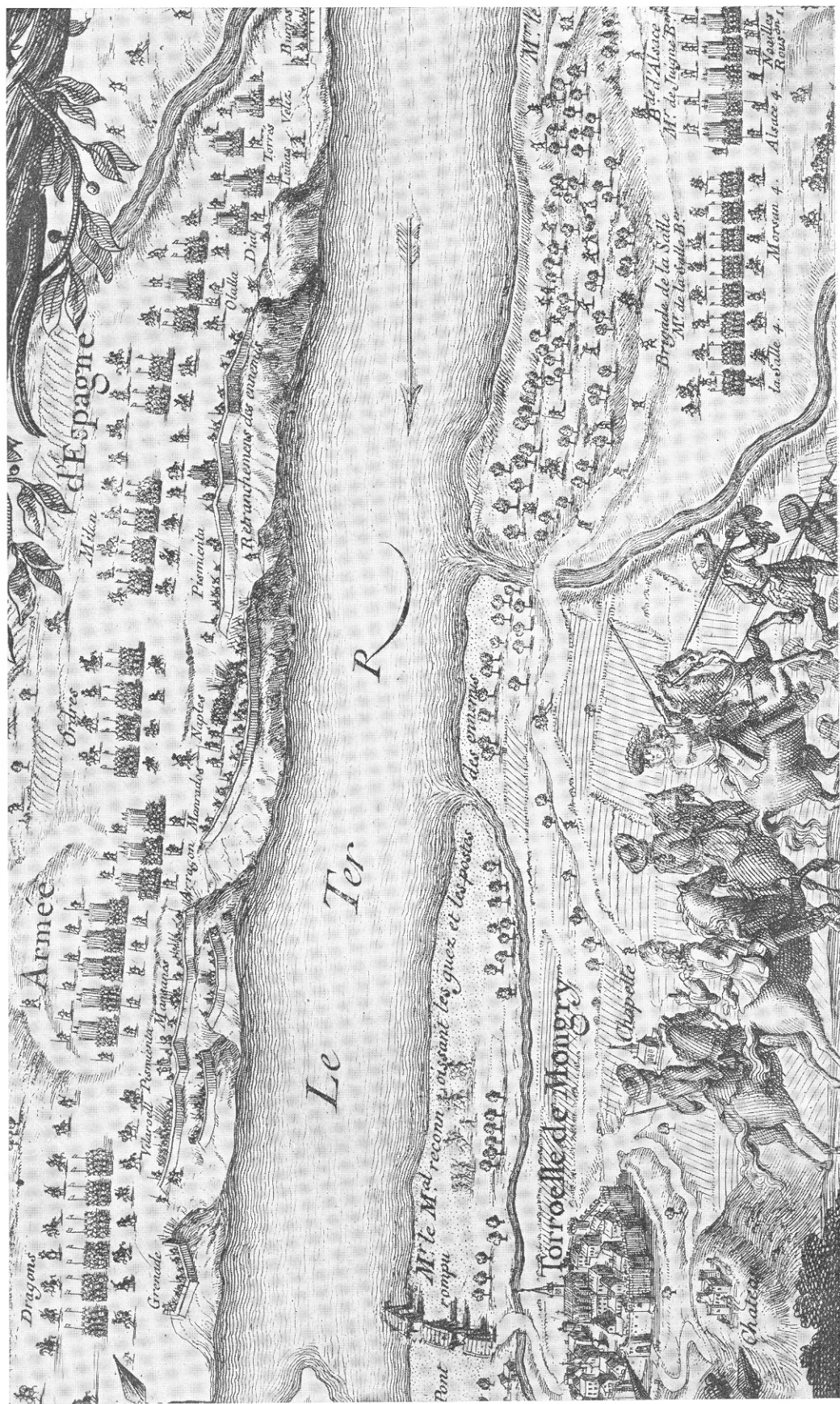
Així s'arribà al 27 de maig de 1694 quan el Duc de Noailles es decidí a travessar el riu amb una xifra semblant de soldats.

Sembla que el dia abans va canonejar insistentment des de Verges i amb això va enganyar el Duc d'Escalona; el fet és que a la matinada d'aquest dia 27 els francesos es llançaren pel pas de Gualta i per sota el pont de Torroella i van agafar d'esquena els espanyols i van guanyar la batalla que decidí bona part de la campanya. Pocs dies després caigué Palamós, després Girona, i restà el camp preparat per acabar-la, amb la presa de Barcelona 3 anys més tard.

Lluís XIV feia les coses solemnement i la Batalla del Ter no podia passar sense deixar rastre. S'encunyà una medalla i s'estampà un bell gravat on es descriu la formació d'ambdós exèrcits i les fases diferents que va tenir la batalla aquell dia.

Més humilment, el Rector de la nostra església, Mn. Jacint Roure, deixava en el Registre Parroquial (aquest arxiu torroellenc tan apassionant) el rastre pietós a què el seu càrrec l'obligava. Per això va afegir al formulari estricte unes notes per a la història local, que avui tenen un gran valor evocatiu de la diada tràgica.

Si contempleu el gravat francès en les il·lustracions fragmentàries que s'acompanyen, podrem seguir aquella històrica diada des de l'escriptori humil de Mn. Roure.

Fragment del gravat corresponent a la formació dels exèrcits. Es veu la situació de Torroella, amb les arquitectures arbitràries, però, el castell i una capella fora muralles: la del Roser, del Cementiri?

En el cap de la línia, la Brigada de la Salle, manada per el Marqués de la Salle qui morí en la batalla i és enterrat dins la nostra Església. Observem la indumentària militar de l'època.

En el Registre de difunts del mes de maig s'arriba sense cap òbit anormal fins el dia 27. Aquest dia es comença amb la partida següent:

Avui als vint-i-set del mes de maig de l'any mil sis-cents noranta i quatre dins nostra església parroquial de St. Genís d'aquesta Vila de Torroella de Montgrí en la capella de St. Miquel fou enterrat el cos de Monsieur Marquès de la Sala, Coronel de Dragons de França, natural de Mestries; no rebé cap sagrament perquè morí de repent en la pelea que tingueren en passar el riu Ter prop del pont de la present vila.

No hi ha dubte que la mort del Marquès de la Salle (ell escrigué La Sala) fou la que degué impressionar més. Ell i el següent inscrit són els únics que aquell dia s'enterraren a l'església, en la capella esmentada de St. Miquel, que avui és la de St. Josep. Vegeu la inscripció: *Al mateix lloc s'ha enterrat Monsieur Salhermà Baró de Prelle de la província de Liès, Capità comandant del Regiment de La Sala; no se li administrà ningun sagrament per quant morí en la pelea que tingueren dit dia en passar el riu Ter.*

Aquestes dues partides juntes, l'enterrament de costat i el fet de pertànyer a la mateixa unitat fan pensar en dues morts molt pròximes. A més hauríem de veure els veritables pobles de naixença, car l'ortografia és arbitrària, i tal volta trobaríem que tots dos militars eren de la mateixa regió.

Segueix inscrit en el mateix dia l'enterrament *en el cementiri de l'església, del cos del Marquès de Xitilloir, Comissari d'Artilleria de França; no rebé cap sagrament perquè morí en la pelea que tingueren amb els espanyols en voler passar el riu cerca del pont de la vila.*

I també escriu: *En dit dia foren enterrats en el cementiri de nostra església alguns altres soldats francesos, los noms dels quals s'ignoren perquè los mateixos soldats francesos sense avisar cap capellà els portaren; ni tampoc fora estat possible acudir a tots per ocasió d'estar tan ocupats en haver d'acudir a l'assistència dels que portaren ferits, així espanyols com francesos, perquè no morissen sense confessió.*

Aquí Mn. Roure, impressionat pels esdeveniments, escriu la següent *NOTA per memòria que als vint-i-set del mes de maig de l'any 1694, entre quatre i cinc de la matinada l'exèrcit de França passà el riu Ter cerca del pont de la present vila i tingueren una sangrienta pelea amb l'exèrcit d'Espanya, on moriren moltes persones de calitat i ne quedaren de ferits molts en esta vila; i estant actualment peleant, un raig de foc a modo de saeta o espasa es véu en l'aire lo qual senyal jo el Dr. Jacint Roure Pvre. i Stà. des de la teulada de N. Parroquial Església de la present vila, viu (junt amb moltes altres persones que estaven en ma companyia) senyal sens dubte fou de la gran desgràcia que succeí en molts llocs, i cementiris los quals foren saquejats sens perdonar esglésies i sagraris. Ne. Sr per sa infinita misericòrdia ens vulgui donar una bona pau i quietut i guardar-nos de tantes desdixes com comporten les guerres.*

Què devia ésser aquell raig de foc?

Segueix el llibre parroquial amb la inscripció de l'enterrament el dia 29 dins de l'església de *Mr. de Montifrax, Capità del Regiment Reial de Carabiners de França.* El mateix dia 29 s'enterrà al cementiri *D. Julian de Villanueva, Capità del Terç de «los Azules».*

El dia 30, i en la mateixa capella de St. Miquel s'enterrà *D. Joan Colom, Comissari de Cavalleria del Rei.* Aquest militar morí al lloc de Gualia, de «cu-

chillades» mortals que rebé en la batalla, segons diu la inscripció parroquial de Gualta.

El dia 1 de juny, al cementiri, s'enterrà *Josep Faneda, Alferes reformat de Dragons de la Companyia de Torres, natural de Barcelona*; i el mateix dia i dintre l'església, *prop de la pica d'aigua beneïta, D. Fco. Veamonte, natural de la ciutat de Tudela.*

El dia 2, i en el cementiri, fou enterrat Mr. de Burch, *Tinent de cavalls de les tropes de França*. El dia 4, a la capella de St. Bartomeu, fou enterrat *D. Fco. Tobar y Torres, Capità comandant del Terç del Rosselló*; i el mateix dia i a l'església de St. Agustí, *D. Franco. Jorti, Capità reformat del Terç «de los Amarillos».*

El 5 de juny s'inscriu l'enterrament tumultuós a l'església dels PP. Agustins, de *Mr. Vondamant, Lloc-tenant coronel del Regiment de Sau (Soult), Brigadier de l'armada francesa: ...no li administrí cap sagrament perquè no m'avisaren; veritat és que l'auxilià en la mort algun religiós francès.* Aquest alt militar, Mr. Baudamont, (segons el gravat), manava l'altre cap de línia oposat al de Mr. de la Salle, o sigui les tropes que estaven pels volts de Verges. Morí a casa la Sra. Pla i el seu enterrament provocà una altra llarga «nota» de Mn. Roure per mor de no haver volgut pagar el capellà francès el dret corresponent a l'església de Torroella, *car tocant als soldats de França, ell era párroco i Bisbe i no ens havia de menester per ninguna cosa.* Sembla, segons la nota, que el bon Mn. Roure per *no causar nous disturbis en ocasió que ens trobàvem amb tanta aflicció*, cedí i acompanyà el difunt darrera el capellà francès, i que el P. Prior de la Comunitat agustina l'aconsolà dient-li que allò era un acte d'absolutisme.

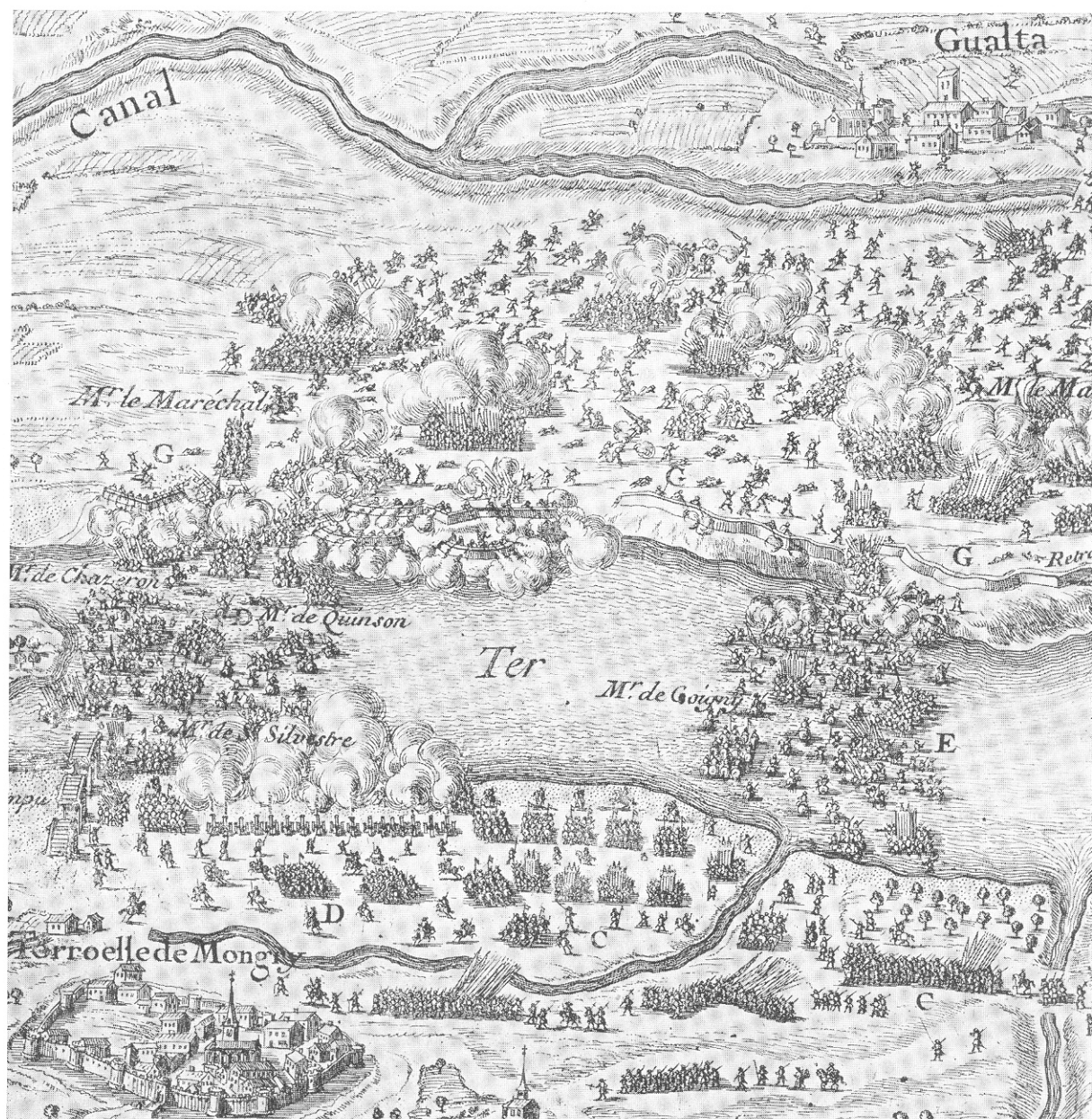
El mateix 5 de juny i en la mateixa església s'enterrà *D. Martín de Avila Capità de cavalls del Terç de Milà*; i el dia 7 en el mateix lloc, *D. Carlos Frco. Ramírez de Arellano.*

Com a deixalla de la guerra, el 15 de setembre s'enterrà un soldat francès mort d'una estocada d'un company; i el 27, un Dragó francès, desconegut.

Cal pensar en els centenars i centenars d'homes que moriren d'una forma incògnita, i de la mateixa manera foren deixats en la terra, o en els cementiris dels pobles que envaí l'ampla batalla.

Si Mn. Roure, aporta aquesta petita història local als fets generals, el nostre municipi no acusà el pas polítric de la guerra, i així no figura cap acord ni disposició que s'hi relacioni. S'ha de creure que la vida local era molt senzilla i cal pensar que Torroella i els altres pobles no eren pas els actuals nuclis urbans. Només a finals de l'any 1694 el municipi acorda manllevar diners per a subvenir les despeses extraordinàries que ha reportat la guerra.

Tot això hem d'imaginar-ho en el segle XVII, sense mitjans de transport ràpids, sense carreteres, sense llum i sense altres comunicacions que els correus que aleshores anaven a cavall per aquests mons de Déu. Malgrat fer-se la guerra a cops d'espasa i disparant penosament, tot anant vestits de coloraines i cobrint-se el cap amb barrets de plomes, hem de reconèixer que el fer moure estratègicament vint milers d'homes representava un esforç d'organització i comandament molt considerable. Torroella degué viure uns dies de perill i de dol: Déu faci que no ho vegi mai més.

Fragment del gravat corresponent a la descripció de la batalla. El cap de l'exèrcit francès (compost, diu, de granaders i carrabiners) passa el riu pel lloc del pont actual. Altres forces el passen pel gual d'Ullà. S'endevina la maniobra envoltant de les forces que es dirigeixen cap a Llàvia i St. Ysle.

Avui aquella diada ja no és més que història, i encara palla del gra de la Història. A Torroella no resta res visible que ens recordi aquella jornada, només trobaríem alguna despulla mortal colgada aquells dies si gratéssim la terra o les capelles de l'església. Els homes han fet ja molts altres disbarats. Els sobrevivents i els que esperaven inútilment el retorn de l'estimat des de molts indrets d'Espanya, de França, de Bèlgica o d'Itàlia no han deixat ni el record entre els seus. Ha passat molta aigua sota el pont —podem dir amb tota propietat— i la terra que es trepitjà aquell dia ha estat llaurada sobradament.

Si parlem d'aquest fet d'armes és per a fer reviure alguns detalls torroellencs a l'escalf de la Festa Major, que és una diada d'evocacions vilatanes i és l'hora en què sense voler, els records esdevenen flama.

Cada any, cap al tard, en el moment de deixar la processó de S. Genís, el meu pensament es fa enrera i s'atura en aquell cap-al-tard de primavera, quan en mig dels vestits llampants, del soroll d'armes i de parles estranyes, s'enterraven solemnement els morts de «calitat» i de qualsevol manera, pels camps i cementiris, els milers d'innominats de totes les batalles.

En la imaginació s'apaguen els llums elèctrics, s'esborren els vestits actuals, i només resten les atxes, el dring de les campanes, el macer municipal i moltes de les nostres cases.

Aleshores penso que jo, com la majoria de torroellencs, aquells dies hi érem representats i així vull imaginar-me en Pere Pericot i Solés (besavi del meu besavi) que amb els seus 11 anys, i orfe de pare feia 11 mesos, degué mirar-se tota aquella facècia com una rara aventura. Compto els anys, refaig les escenes, veig la fragilitat humana i sento com Torroella és «Vila vella», perenne i immutable.

Aleshores és quan la diada de St. Genís pren un sentit transcendent i greu, puix que sota la protecció del Sant, sembla sentir-se en aquella hora, per places i carrers, l'alenada de tots els que han passat, amb rialla o plor, per entre les parets de les nostres cases.

JOAN PERICOT

